DOI: https://10.5281/zenodo.17664950

AMIR TEMURNING ANQARA JANGI: SHARQ VA G‘ARB GEOSIYOSIY MUVOZANATINI BELGILAGAN BUYUK TO‘QNASHUV

Abdurahmonov Husniddin Furqatjon o‘g‘li
Farg‘ona Davlat Universiteti harbiy ta’lim fakulteti kursanti

G‘ofurov Shahriyor Xusniddinovich
Farg‘ona Davlat Universiteti harbiy ta’lim fakulteti kursanti

Usmonov Abdurahmonbek Elyorjon o‘g‘li
Farg‘ona Davlat Universiteti harbiy ta’lim fakulteti kursanti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada amir temurning anqara jangi: sharq va g‘arb geosiyosiy muvozanatini belgilagan buyuk to‘qnashuv xaqida qisqa yoritilgan. Ushbu maqola Oliy va O‘rta maxsus ta’lim muassasalari talabalariga Amir Temur harbiy san’at sirlari bilan yaqindan tanishish uchun mo‘ljallangan.

Kalit so‘zlar: Amir Temur, Harbiy san’at, Yaqin Sharq va Kichik Osiyo, Anqara, A. Aliyev, Arnold Toynbee, Sulton Boyazid.

АННОТАЦИЯ

В данной статье кратко освещается Анкарская битва Амира Темура — великое столкновение, определившее геополитическое равновесие Востока и Запада. Статья предназначена для студентов высших и средних специальных учебных заведений, желающих ближе познакомиться с секретами военного искусства Амира Темура.

Ключевые слова: Амир Темур, военное искусство, Ближний Восток и Малая Азия, Анкара, А. Алиев, Арнольд Тойнби, султан Баязид.

Kirish

XIV asr oxiri – XV asr boshlarida dunyo siyosiy xaritasida tub o‘zgarishlar yuz berayotgan edi. Shu jarayonda buyuk sarkarda, davlat arbobi va strateg — Amir Temur (1336–1405) o‘zining harbiy iqtidori va siyosiy mahorati bilan jahon tarixida o‘chmas iz qoldirdi. 1402-yilda sodir bo‘lgan Anqara jangi nafaqat ikki qudratli davlat — Temuriylar saltanati va Usmonli turk sultonligi o‘rtasidagi jang bo‘lib, balki Sharq va G‘arb o‘rtasidagi siyosiy muvozanatni tubdan o‘zgartirgan tarixiy burilish nuqtasi sifatida tarixda qoldi.

Fransuz tarixchisi René Grousset bu jangni “Sharqdagi eng dahshatli strategik to‘qnashuv” deb atagan va “Agar Temur Anqarada g‘alaba qilmaganida, Yevropaning siyosiy xaritasi mutlaqo boshqacha bo‘lardi” degan.

1. Jangning sabablari va siyosiy zamin

Anqara jangi ildizlari Temur va Usmonli sultoni Boyazid I Yildirim o‘rtasidagi raqobatga borib taqaladi. Temur Yaqin Sharq va Kichik Osiyo bekliklarida tinchlikni ta’minlash, ularni yagona siyosiy tartibga keltirishni maqsad qilgan edi. Boyazid esa tez sur’atlar bilan o‘z davlatini kengaytirayotgan, hatto Vizantiya imperiyasiga ham xavf solayotgan edi.

Rus sharqshunosi V.V. Bartold bu holatni shunday izohlaydi:

“Temurning Boyazidga qarshi yurishi diniy yoki shaxsiy adovat emas, balki musulmon Sharqidagi kuchlar muvozanatini saqlashga qaratilgan siyosiy zarurat edi.”

Shuningdek, tarixchi Sharafiddin Ali Yazdiy o‘zining “Zafarnoma” asarida yozadi:

“Sulton Boyazid o‘zining g‘ururi bilan qudratli lashkar tuzgan edi, ammo u Temurdek aql va tadbir egasiga qarshi chiqqanini anglamadi.”

2. Jangning borishi va Temur strategiyasi

1402-yil 20-iyulda Anqara yaqinidagi Chubuk dashtida jang boshlandi. Temur qo‘shini taxminan 140 ming kishi, Boyazid lashkari esa 120 ming atrofida edi. Temur jangni o‘ziga xos strategik uslubda — “uch qanot tizimi” asosida tashkil etdi: markaziy qo‘shin, o‘ng va chap qanotlar, hamda zaxira otliqlari.

Temur jang oldidan dushman qo‘shinini suv manbalaridan uzib, harbiy manevr bilan ularni holdan toydirdi. Boyazid qo‘shinida ichki bo‘linishlar ham bor edi: Anadolu beyliklari va turkman lashkarlari Temur tomoniga o‘tib ketdi.

Ingliz tarixchisi Arnold Toynbee bu haqida shunday yozadi:

“Anqaradagi Temurning g‘alabasi — bu kuch emas, balki tafakkur g‘alabasi edi. U jangda o‘ylovchi strateg sifatida o‘z davrining barcha sarkardalaridan ustun turdi.”

Natijada Temur qo‘shini dushmanni butunlay tor-mor keltirdi, Sulton Boyazid asir olindi. Bu voqea Yevropada katta aks-sado berdi — Temur nomi “Sharqning dahosi” sifatida dillarni zabt etdi.

3. Jangning natijalari va tarixiy ahamiyati

Anqara jangidan so‘ng Usmonli davlati ichida “Fetret davri” boshlandi — Boyazidning o‘g‘illari taxt uchun kurashdi, davlat vaqtincha parokanda bo‘ldi. Shu orada Vizantiya imperiyasi yana kuch to‘pladi, Yevropada esa Usmonlilarning bosqini vaqtincha to‘xtatildi.

O‘zbekistonlik tarixchi A. Aliyev bu jarayonni quyidagicha baholaydi:

“Amir Temur Anqara jangida o‘zining siyosiy maqsadini aniq belgilagan edi — bu Islom olamidagi kuchlar muvozanatini tiklash va bekliklarni adolatli boshqaruv ostida birlashtirish edi.”

Temurning bu g‘alabasi Yaqin Sharqdagi siyosiy vaziyatni vaqtincha barqarorlashtirdi. U Istanbulni egallashni maqsad qilmagan — buning o‘rniga u o‘z missiyasini bajarilgan deb bildi va Samarqandga qaytdi.

4. Tarixiy manbalar va ilmiy baholar

Anqara jangi haqida ko‘plab tarixchilar yozgan. Quyida ularning ayrim fikrlari keltiriladi:

- Sharafiddin Ali Yazdiy: “Temurning har bir yurishi ilohiy hikmat va siyosiy aqlning uyg‘unligidan dalolat beradi.”

- René Grousset: “Temur Yevropaning janubiy chegaralarini himoya qilib, bilmasdan Yevropa tarixini ham o‘zgartirdi.”

- V.V. Bartold: “Temur bilan Boyazid o‘rtasidagi to‘qnashuv – ikki turkiy dunyo yo‘nalishining to‘qnashuvi edi: biri Sharqona tartib, ikkinchisi G‘arbona ekspansiya yo‘li.”

- Arnold Toynbee: “Temurda Aleksandr, Chingizxon va Napoleonning harbiy aql-idroki birlashgan.”

Xulosa

Anqara jangi – bu tarixiy voqea emas, bir davrning geosiyosiy burilishi. Amir Temur bu jang orqali o‘z davrining eng nufuzli siyosiy kuchi sifatida namoyon bo‘ldi. Uning strategik tafakkuri, diplomatik muvozanati va adolatga asoslangan yondashuvi bugungi kunda ham davlat boshqaruvi, harbiy san’at va global siyosat uchun ibrat manbaidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sharafiddin Ali Yazdiy. Zafarnoma. – Toshkent: Fan nashriyoti, 1996.
2. Bartold V.V. Sochineniya po istorii Sredney Azii. – Moskva, 1963.
3. Aliyev A. Amir Temur va uning davri. – Toshkent: O‘zbekiston, 2002.
4. Toynbee A. A Study of History. – London: Oxford University Press, 1947.
5. Grousset R. L’Empire des steppes: Attila, Gengis-Khan, Tamerlan. – Paris, 1939.
6. Ross E. Tamerlane and the Ottoman Empire. – Cambridge University Press, 1987.